

Ewa Mazurek-Krasodomska

Politechnika Gdańska

**SYTUACJA FINANSOWA GOSPODARSTW
DOMOWYCH I JEJ DETERMINANTY**

Streszczenie: W literaturze ekonomicznej wskazuje się na wiele czynników determinujących sytuację finansową gospodarstw domowych. Zależy ona od ich dochodów, wielkości i struktury ich wydatków, oszczędności danego okresu, aktywów finansowych, zadłużenia i aktywów rzeczowych. W niniejszym opracowaniu dokonano przeglądu wybranych determinant kondycji finansowej tych podmiotów. Analizie poddano sytuację finansową gospodarstw domowych w Polsce w latach 1999-2009.

Słowa kluczowe: gospodarstwa domowe, dochody, oszczędności, aktywa finansowe.

1. Wstęp

Gospodarstwa domowe jako podmioty funkcjonujące w każdej gospodarce i aktywni uczestnicy rynku finansowego stanowią centrum zainteresowań naukowców z wielu dziedzin. Analizie podlegają w szczególności zmieniające się warunki ich funkcjonowania, na które wpływa wiele czynników występujących w gospodarce. W niniejszym opracowaniu na podstawie danych Eurostatu i NBP dokonano analizy sytuacji finansowej gospodarstw domowych w Polsce w latach 1999-2009 wraz z określeniem kształtowania się czynników, które ją kreowały w tym okresie.

Członkowie gospodarstw domowych podejmują wiele decyzji, wśród których jednymi z istotniejszych są te o charakterze finansowym. Dotyczą one gromadzenia dochodu oraz jego podziału pomiędzy konsumpcję bieżącą i przyszłą, a więc oszczędności, a w dalszej kolejności związane są z wyborem konkretnych instrumentów finansowych, które stanowią inwestycje tych podmiotów. Ponadto w przypadku, gdy popyt konsumpcyjny i inwestycyjny zgłaszany przez dane gospodarstwo domowe przekracza jego możliwości finansowe, podmiot ten podejmuje decyzje odnośnie do korzystania z zewnętrznych źródeł finansowania.

Wszystkim tym decyzjom finansowym towarzyszy ryzyko, którym podmiot ten powinien zarządzać, gdyż wywierają one bezpośredni wpływ na wielkość jego aktywów finansowych. Każda z tych decyzji zaś wpływa na sytuację finansową danego podmiotu. Natomiast zmiany zachodzące na rynkach finansowych mogą przyczynić

się do wzrostu aktywów finansowych netto gospodarstwa domowego, tym samym poprawiając jego kondycję finansową, albo przyczynić się do niewypłacalności i bankructwa tego podmiotu.

2. Elementy kształtujące sytuację finansową gospodarstw domowych

Oceny sytuacji finansowej gospodarstw domowych można dokonać zarówno na podstawie danych zebranych przez instytucje statystyczne, jak i w oparciu o badania przeprowadzane przez ośrodki badawcze bądź instytuty badania opinii publicznej. Jednak niezależnie od liczby zankietowanych podmiotów i metody przyjętej do badań gospodarstw domowych, zebrane wyniki pozwalają jedynie w ograniczonym stopniu dokonać oceny zachodzących zmian. Nie ma wątpliwości, że wraz z rozwojem gospodarczym i ekonomicznym poziom życia ludności, a więc członków gospodarstw domowych, rośnie. Powstają również nowe potrzeby osób wchodzących w skład tych podmiotów, potrzeby, które powodują wzrost wydatków konsumpcyjnych, a także coraz większe ich zaangażowanie na rynku finansowym w celu osiągnięcia dodatkowych dochodów.

Niepełna wiedza na temat zarządzania finansami gospodarstw domowych i ich sytuacji finansowej spowodowana jest brakiem zunifikowanej sprawozdawczości gospodarczej tych podmiotów [Bywalec 2009, s. 57]. Podkreślić należy, że nie ma potrzeby wprowadzania takiej sprawozdawczości. Jednak to ograniczenie powoduje, że otrzymane wyniki nie są wyczerpujące. Oparte na badaniu sytuacji wylosowanej grupy podmiotów mają charakter reprezentacyjny.

Do podstawowych źródeł informacji o sytuacji finansowej gospodarstw domowych w Polsce należą badania przeprowadzane od wielu lat przez Główny Urząd Statystyczny w zakresie budżetów gospodarstw domowych i warunków życia ludności. Ponadto sektor gospodarstw domowych wyodrębniony został również w rachunkach narodowych według metody ESA 1995, zatem dane dotyczące tego sektora są również dostępne w publikacjach Eurostat. Ponadto takie instytucje, jak GUS i NBP, oraz wiele ośrodków naukowych i grup badawczych prowadzi badania dotyczące koniunktury gospodarstw domowych.

Kolejny problem z oceną sytuacji finansowej gospodarstw domowych wiąże się z samym pojęciem tego sektora. Według metodologii ESA 1995 oraz NBP zaliczyć do nich można zarówno osoby prywatne, jak i rolników indywidualnych oraz osoby prowadzące działalność gospodarczą (przedsiębiorców indywidualnych). Takie podejście do analizowanego sektora jest uzasadnione, gdyż gospodarstwa domowe obejmują wszystkie te grupy podmiotów, tym samym osiągając zróżnicowane źródła przychodów. Jednak grupy te różnicują nie tylko źródła osiąganych przychodów, ale także ich wielkość, skłonność do oszczędzania, strukturę wydatków itp.

Aby ocenić sytuację finansową gospodarstw domowych, należy poddać analizie wiele elementów, które się na nią składają. Do najważniejszych zaliczyć należy:

- dochody tych podmiotów – ich źródła oraz strukturę,
- wydatki konsumpcyjne,
- oszczędności gospodarstw domowych z danego okresu,
- zakumulowane oszczędności gospodarstw domowych uwidocznione w ich aktywach finansowych,
- zadłużenie gospodarstw domowych (zobowiązania wobec innych podmiotów),
- wartość majątku rzeczowego.

W każdej z grup gospodarstw domowych kształtują się one w odmienny sposób. Istnieją jednak pewne czynniki, które oddziałują na ich sytuację finansową niezależnie od źródła uzyskiwanych przez nie przychodów.

3. Determinanty sytuacji finansowej gospodarstw domowych

Na każdy z wymienionych elementów składających się na sytuację ekonomiczno-finansową gospodarstwa domowego wpływa wiele czynników, które zostały opisane w literaturze przedmiotu. Wyodrębniono w niej determinanty wpływające na konsumpcję (wydatki konsumpcyjne) [Niemczyk 1999], oszczędności [Maciejasz-Świątkiewicz, Palmer 2009, s. 52-60; Wójcik 2007], skłonności do oszczędzania [Cudowska-Sojko, Dzun 2006, s. 147-149; Liberda (red.) 1999, s. 11-20] czy aktywa rzeczowe gospodarstw domowych [Hanusik, Łangowska-Szczyński 2006, s. 157-168]. Wybrane czynniki kształtujące sytuację finansową gospodarstw domowych przedstawiono w tab. 1.

Determinanty kształtujące sytuację finansową gospodarstw domowych można podzielić na dwa rodzaje: na czynniki zależne od gospodarstwa domowego – ukształtowane wewnątrz podmiotu, oraz czynniki niezależne od niego, a występujące w otoczeniu tego podmiotu. Do pierwszej grupy determinant zaliczyć można dochody członków gospodarstw domowych, skłonność do konsumpcji czy stosunek do ryzyka. Są to elementy zależne od cech właściwych dla danego podmiotu, wykształcenia, wieku i wiedzy członków gospodarstw domowych. Natomiast drugą grupę determinant stanowią czynniki charakterystyczne dla państwa, rynku, na którym funkcjonuje gospodarstwo domowe, a więc dla jego otoczenia. Należą do nich zarówno sytuacja na rynku pracy, jak i polityka pieniężna banku centralnego czy oferta usług finansowych składana przez podmioty bankowe i pozabankowe.

Inne klasyfikacje wyodrębniają kolejne czynniki: biologiczne, ekologiczne, ekonomiczne, demograficzne, społeczne oraz kulturowe [Bywalec 2009, s. 105-122] i geograficzne [Wójcik 2007]. Niezależnie jednak od przyjętego kryterium klasyfikacji, każdą z determinant zaliczyć można do czynników zależnych bądź niezależnych od podmiotu.

Tabela 1. Wybrane czynniki determinujące sytuację finansową gospodarstwa domowego

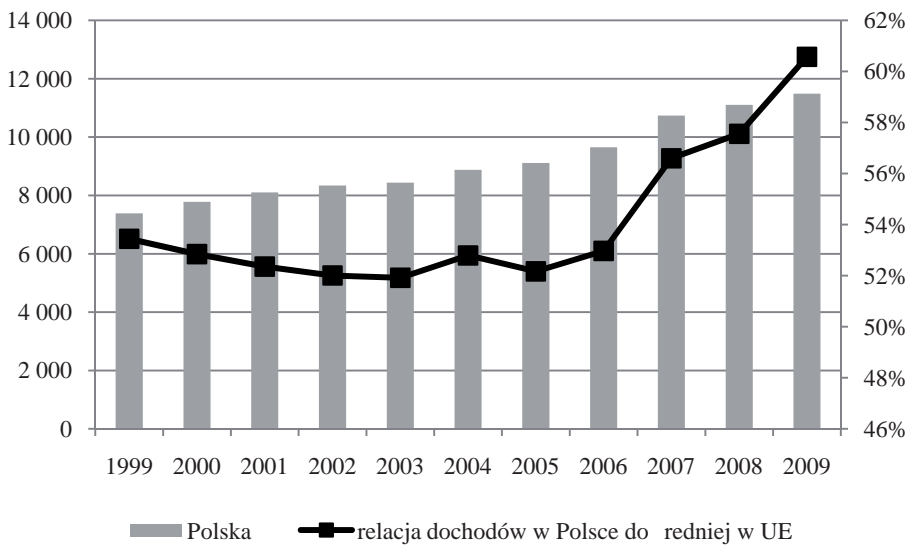
Element kształtujący sytuację finansową gospodarstwa domowego	Determinanty sytuacji finansowej podmiotu
Dochody	<ul style="list-style-type: none"> – poziom i kierunek wykształcenia członków gospodarstwa domowego, – aktualne bogactwo, majątek, – wartość „czasu wolnego” dla poszczególnych członków gospodarstwa domowego, – ograniczenie czasowe, – polityka podatkowa państwa.
Wydatki konsumpcyjne	<ul style="list-style-type: none"> – wielkość dochodu rozporządzalnego – ograniczenie budżetowe, – przewidywania dotyczące wzrostu dochodu, – dochód permanentny, czyli dochód w ciągu całego cyklu życia, – aktualne bogactwo, majątek, – ceny dóbr konsumpcyjnych i inwestycyjnych – ograniczenie cenowe, – inflacja, – warunki międzyokresowego wyboru struktury konsumpcji, a więc wysokość stopy procentowej, – preferencje konsumentów, w tym skłonność do oszczędzania, – moda i upodobania członków gospodarstwa domowego.
Oszczędności danego okresu	<ul style="list-style-type: none"> – oczekiwania co do zmian stóp procentowych w przyszłości, – oczekiwania dotyczące przyszłej sytuacji gospodarczej, – stopień rozwoju instrumentów finansowych, instytucji i rynku finansowego w danym kraju, – poziom obciążenia podatkowego, – relacja dochód a ryzyko.
Zakumulowane oszczędności (aktywa finansowe)	<ul style="list-style-type: none"> – stopy procentowe, – kształtowanie się kursów walutowych, – skłonność do ryzyka członków gospodarstwa domowego, – aktualna koniunktura gospodarcza i giełdowa.
Zadłużenie	<ul style="list-style-type: none"> – skłonność do konsumpcji gospodarstwa domowego, – przewidywania dotyczące wzrostu przyszłego dochodu, – aktualna wysokość i oczekiwania co do zmian stóp procentowych w przyszłości, – stopień pewności odnośnie do zatrudnienia w przyszłości, – bieżący poziom zadłużenia, – stabilizacja polityczna i gospodarcza oraz oczekiwania odnośnie do rozwoju sytuacji w przyszłości, – łatwość dostępu do kredytu, – wysokość oprocentowania kredytu, – zdolność kredytowa gospodarstwa domowego, – oczekiwania dotyczące przyszłej sytuacji finansowej gospodarstwa domowego.
Majątek rzeczowy	<ul style="list-style-type: none"> – koniunktura gospodarcza, – popyt i podaż na dane dobro, – tempo zużycia ekonomicznego – utraty wartości przez dany element majątku rzeczowego.

Źródło: opracowanie własne na podstawie [Mazurek-Krasodomska (red.) 2008, s. 37, 38].

4. Sytuacja finansowa polskich gospodarstw domowych w latach 1999-2009

Jak wspomniano, oceniając sytuację finansową gospodarstw domowych, najczęściej analizie poddaje się ich dochody, wydatki, oszczędności danego okresu, aktywa finansowe oraz zobowiązania.

Na rysunku 1 przedstawiono skorygowane realne dochody do dyspozycji brutto gospodarstw domowych w przeliczeniu na mieszkańca, wyrażone w jednostkach siły nabywczej PPS, a więc umożliwiające porównanie pomiędzy różnymi krajami.

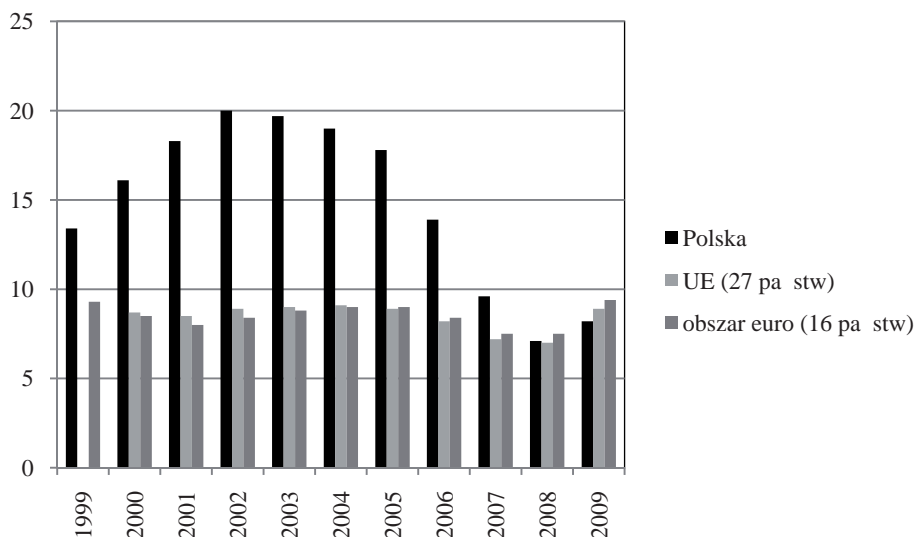

Rys. 1. Skorygowane realne dochody do dyspozycji brutto gospodarstw domowych *per capita* w Polsce (w PPS)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Eurostatu [http://ec.europa.eu/index_en.htm].

Na podstawie zaprezentowanych danych można stwierdzić, że dochody gospodarstw domowych w badanym okresie systematycznie rosły. Jednak w latach 1999-2006 ich stosunek do średniej unijnej utrzymywał się na zbliżonych poziomach, nie przekraczając 53,44%, a więc poziomu z 1999 r. Dopiero po trzech latach od przystąpienia Polski do Unii Europejskiej, w 2007 r., wskaźnik ten wzrósł do 56,6%, a w 2009 r. przekroczył 60%. Analiza średnich dochodów gospodarstw domowych wskazuje zatem na poprawiającą się ich sytuację finansową. Jednak w porównaniu z innymi krajami europejskimi dochody tych podmiotów są bardzo niskie.

Jednak warto zauważyć, że wzrost dochodów nastąpił nawet w 2009 r., kiedy po okresie spadku stopy bezrobocia, który rozpoczął się w 2000 r., nastąpiło załamanie na rynku pracy, które spowodowało wzrost tej stopy do 8,2%.

Rys. 2. Stopa bezrobocia w latach 1999–2009

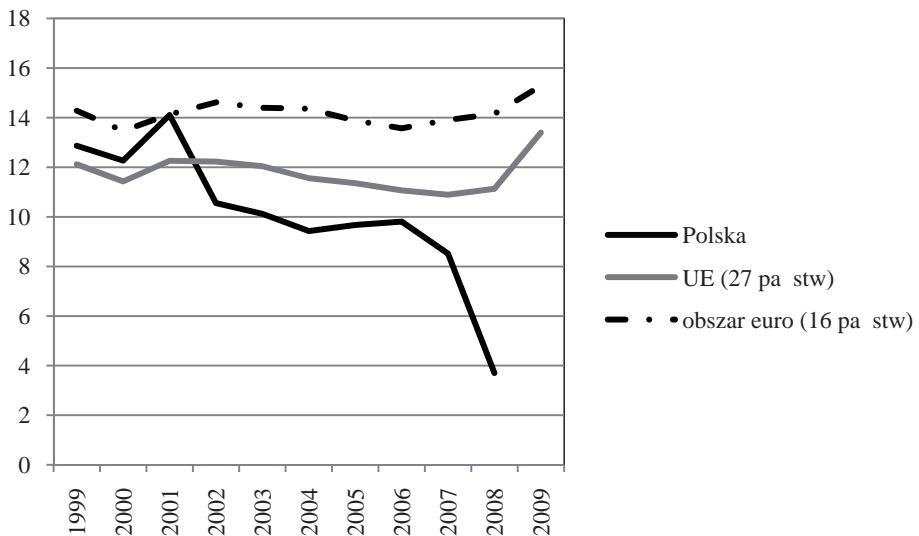
Źródło: dane Eurostatu [http://ec.europa.eu/index_en.htm].

Znaczna poprawa relacji dochodów polskich gospodarstw domowych w stosunku do średniej wyliczonej dla państw należących do UE czy obszaru euro spowodowana była również spadkiem poziomu bezrobocia w Polsce w stosunku do średniej stopy bezrobocia na tych obszarach. Na koniec 2009 r. stopa bezrobocia w UE wyniosła już 8,9%, a w obszarze euro: 9,4%.

Kolejnymi obszarami analizy przy ocenie sytuacji finansowej gospodarstw domowych są ich wydatki i oszczędności. Jednak zgodnie z przyjętą metodologią kalkulacji oszczędności danego okresu, stanowią one różnicę pomiędzy dochodami do dyspozycji a wydatkami konsumpcyjnymi tych podmiotów. Z punktu widzenia rynków finansowych najistotniejsze są oszczędności, które zakumulowane w poszczególnych instrumentach rynku finansowego umożliwiają rozwój innym podmiotom i przyczyniają się do wzrostu gospodarczego.

Na rysunku 3 przedstawiono wskaźnik oszczędności brutto gospodarstw domowych w Polsce na tle relacji wyliczonej dla krajów europejskich i obszaru euro. Wskaźnik ten określa relację oszczędności brutto do skorygowanych o zmiany w rezerwach funduszach emerytalnych dochodów do dyspozycji brutto tych podmiotów.

Pomimo rosnących dochodów gospodarstw domowych w Polsce, ich skłonność do oszczędzania systematycznie maleje. Analizowany w badanym okresie wskaźnik nie tylko znajduje się poniżej średniej unijnej, ale ponadto wykazuje tendencję malejącą. Na koniec 2008 r. w Polsce wynosił on tylko 3,7%, podczas gdy kilka lat wcześniej, w 2001 r., sięgał 14,1%. Zatem w okresie niepewności i znacznych zmian w podstawowych wskaźnikach ekonomicznych wskazujących na występowanie na

Rys. 3. Wskaźnik oszczędności brutto gospodarstw domowych w latach 1998-2009 (w %)

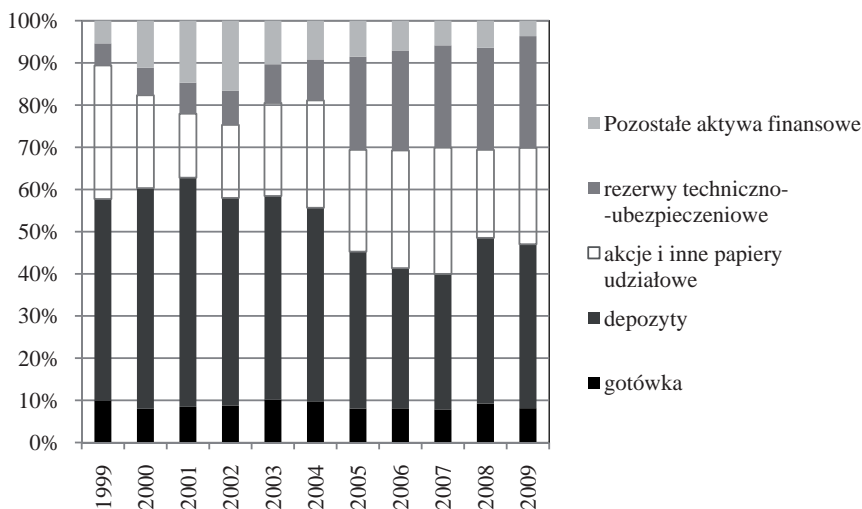
Źródło: dane Eurostatu, [http://ec.europa.eu/index_en.htm].

świecie kryzysu bądź jego ryzyka, gospodarstwa domowe w UE zwiększyły swoją skłonność do oszczędzania i w 2008 r. wskaźnik oszczędności brutto tych podmiotów przekroczył tam 11,1%. Natomiast w Polsce w tym okresie gospodarstwa domowe wydawały więcej w stosunku do swoich dochodów niż w roku poprzednim.

Poprawiającą się sytuację ekonomiczno-finansową polskich gospodarstw domowych potwierdzają również dane obrazujące wartość ich aktywów finansowych w ujęciu zarówno nominalnym, jak i realnym. Jednak pomimo dynamicznego rozwoju rynku finansowego polskie gospodarstwa domowe wciąż dużą część swoich aktywów lokują w bankach. Znaczną część ich aktywów wciąż stanowią depozyty bankowe, których udział wprawdzie się zmniejszył z poziomu prawie 48% na koniec 1999 r. i ponad 54% w 2001 r. do 38,9% w 2009 r. Jednak najniższy udział tego aktywum wystąpił w 2007 r., kiedy osiągnął 33,25% (rys. 4). W kolejnych latach niekorzystna koniunktura giełdowa spowodowała wycofywanie się gospodarstw domowych z inwestycji, których rentowność zależała od sytuacji na giełdzie. Spowodowało to powrót do depozytów bankowych, jako do jednej z najbardziej bezpiecznych form akumulacji kapitału.

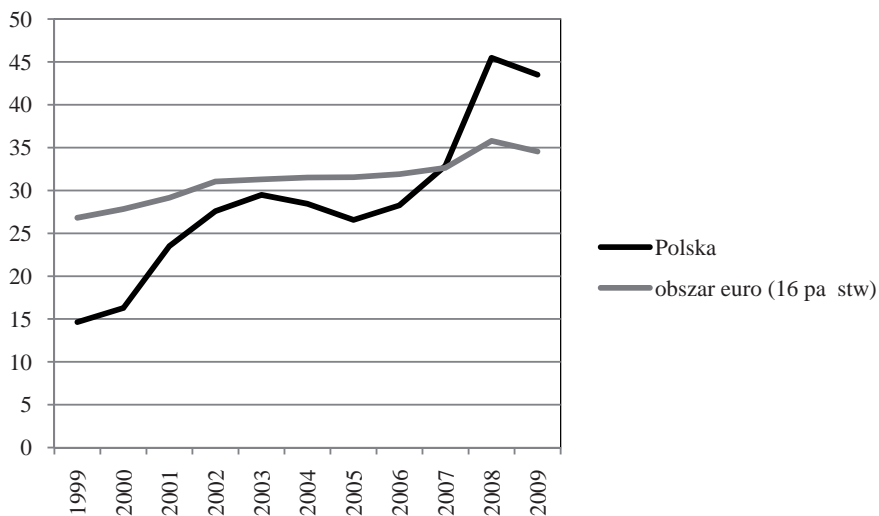
Ostatnim z analizowanych elementów wpływających na sytuację gospodarstw domowych jest zadłużenie tych podmiotów. Na rysunku 5 przedstawiono ich zobowiązania w relacji do zakumulowanych przez nie aktywów finansowych.

Potwierdza on rosnącą skłonność do finansowania potrzeb konsumpcyjnych i inwestycyjnych ze środków obcych, najczęściej pochodzących z banków. W Polsce analizowana relacja wzrosła z niecałych 15% w 1999 r. do ponad 45% w 2008 r., po

Rys. 4. Struktura aktywów finansowych polskich gospodarstw domowych w latach 1999-2009

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Eurostatu [http://ec.europa.eu/index_en.htm].

Rys. 5. Stosunek zadłużenia gospodarstw domowych do posiadanych przez nie aktywów finansowych (w %)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Eurostatu [http://ec.europa.eu/index_en.htm].

czym nieco zmalała. W tym samym okresie w obszarze euro zauważalny był również wzrost relacji zadłużenia do aktywów finansowych, jednak nie charakteryzował się on taką jak w przypadku polskich gospodarstw domowych dynamiką wzrostu.

Ocena struktury aktywów finansowych gospodarstw domowych i ich rosnącego zadłużenia wskazuje na silne powiązania tych podmiotów z bankami. Warto zatem przyrzeć się relacji pomiędzy podstawową wielkością charakteryzującą ofertę banków – stopą procentową, a wielkością depozytów i kredytów gospodarstw domowych w Polsce.

5. Wpływ stopy procentowej na wartość depozytów i kredytów gospodarstw domowych

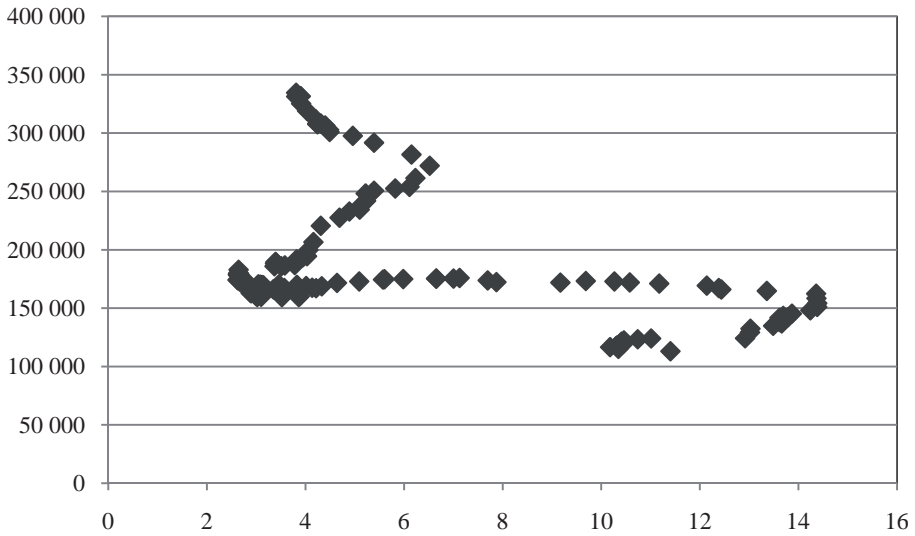
W literaturze podkreśla się, że wyższa realna stopa oprocentowania stymuluje skłonność do oszczędzania gospodarstw domowych [Bywalec 2009 s. 109, 110; Milewski (red.) 2000, s. 158], a więc wpływa na ograniczenie wydatków konsumpcyjnych w danym okresie i wzrost zgromadzonych przez nie w badanym czasie oszczędności. Potwierdzają to prowadzone w wielu krajach badania empiryczne [Nowak i in. 1998]. Wysoka stopa procentowa zachęca gospodarstwa domowe do ograniczenia wydatków konsumpcyjnych i wzrost ich skłonności do oszczędzania.

Po istotnych zmianach, jakie nastąpiły w latach 90. XX w. w Polsce, dotyczących transformacji gospodarki, kolejne lata wiązały się z dalszymi przemianami. Gospodarstwa domowe nie tylko poznały zasady funkcjonowania gospodarki rynkowej, obserwowały rozwój rynków finansowych i poznawały jego nowe instrumenty, lecz także poczuły skutki działania mechanizmu rynkowego na rynku pracy. W tym czasie akumulowały część swoich oszczędności, lokując je w wybrane instrumenty rynku finansowego. Jednak, jak wskazano powyżej, największą ich część deponując w banku.

W oparciu o dane publikowane przez NBP dotyczące depozytów ulokowanych w bankach (wraz z odsetkami) oraz oprocentowania depozytów ludności¹ warto poddać ocenie wpływ stóp procentowych na oszczędności gospodarstw domowych zgromadzone w bankach. Na rysunku 6 przedstawiono zależność wartości depozytów złotych gospodarstw domowych od średniego ich oprocentowania.

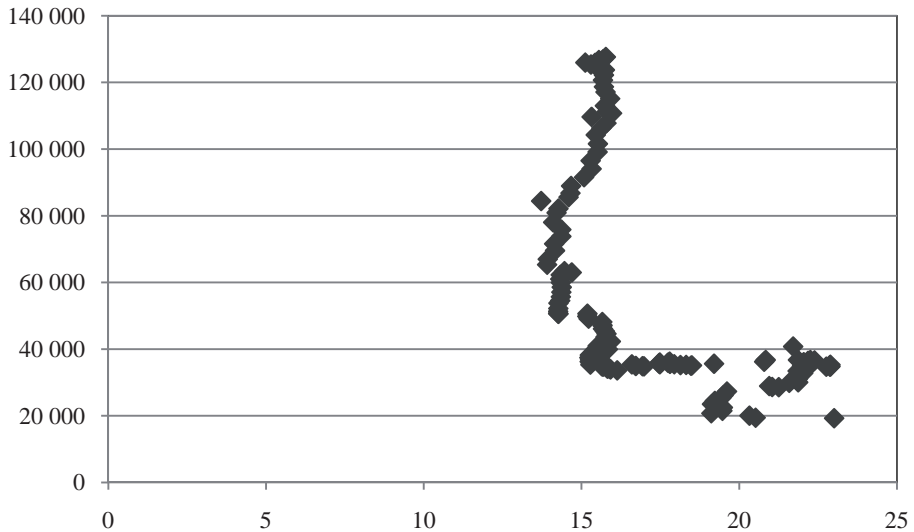
Analizując wartość depozytów złotych gospodarstw domowych w latach 1996-2010, należy zwrócić uwagę na to, że w badanym okresie następował systematyczny wzrost aktywów tych podmiotów zakumulowanych na rachunkach bankowych. Zatem występowała w tym okresie ujemna korelacja między stopą procentową a wartością depozytów. Obniżające się ich oprocentowanie nie powodowało zazwyczaj wycofywania środków przez gospodarstwa domowe z banków. Inna sytuacja występowała od kwietnia 2002 r. Po nowelizacji ustawy o podatku dochodowym od osób fizycznych nastąpiło stopniowe wycofywanie środków finansowych zdeponowanych w bankach. Zmniejszenie nabywczej zdolności oszczędności tych

¹ Dla okresu od grudnia 1996 r. do grudnia 2006 r. – średnie oprocentowanie depozytów terminowych dla gospodarstw domowych, od stycznia 2007 r. – średnie oprocentowanie nowych umów depozytowych z zadeklarowanym terminem pierwotnym.

Rys. 6. Stopa oprocentowania depozytów a wielkość depozytów złotych osób prywatnych w Polsce w okresie styczeń 1999 – maj 2010

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych NBP.

Rys. 7. Średnia stopa oprocentowania kredytów konsumpcyjnych a zadłużenie z tego tytułu osób prywatnych w Polsce w okresie styczeń 1999 – maj 2010

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych NBP.

podmiotów widoczne jest jeszcze wyraźniej, gdy analizie poddana zostaje wartość realna zdeponowanych w bankach środków [Świetlik 2010].

Po 2002 r. nastąpiło obniżenie nominalnej stopy oprocentowania depozytów z 7 do 2,9%. Jednocześnie nastąpił spadek zgromadzonych w bankach depozytów. Jednak wykorzystując narzędzie statystyczne, w wielu przypadkach nie można potwierdzić silnego związku między oddziaływaniem stopy procentowej a wartością zgromadzonych w danym okresie depozytów.

Wartość zakumulowanych w bankach oszczędności gospodarstw domowych stanowi istotne zabezpieczenie ich dochodów w przyszłych okresach. Zmniejsza ryzyko zadłużenia czy bankructwa tych podmiotów, gdyż stanowi tę część aktywów finansowych, która nie jest narażona na wysokie ryzyko, ze względu na gwarancje, jakimi objęte są te środki.

Z ekonomicznego punktu widzenia istnieje wiele czynników oraz uwarunkowań współczesnego rynku, które mają wpływ na wydatki gospodarstw domowych. Społeczeństwa konsumują obecnie ponad miarę, poddając się modzie na posiadanie. Stanowi to jeden z problemów cywilizacyjnych i występuje również w Polsce, gdzie niektóre gospodarstwa domowe za pomocą jednej karty kredytowej spłacają zobowiązania powstałe na innej karcie kredytowej. Dlatego też, pomimo rosnącej w niektórych okresach stopy oprocentowania kredytów konsumpcyjnych zauważalny jest ciągły wzrost zadłużenia z tego tytułu gospodarstw domowych w Polsce (rys. 7). O ile w długim okresie – ponad 10 lat, trudno wskazać na istotny wpływ pomiędzy stopami procentowymi a wartością depozytów czy kredytów gospodarstw domowych, o tyle w przypadku krótszych okresów badawczych ta zależność jest bardzo silna, choć nie zawsze zgodna z oczekiwaniami.

6. Podsumowanie

Posługiwanie się w tym opracowaniu danymi uśrednionymi spowodowało niepełną ocenę sytuacji finansowej gospodarstw domowych. Oceniony został przeciętny – średni podmiot. Nie wykazano zróżnicowania sytuacji poszczególnych gospodarstw. Na zakończenie warto jednak podkreślić, że sytuacja indywidualnego gospodarstwa domowego jest bardzo zróżnicowana i zdeterminowana omówionymi w niniejszym opracowaniu czynnikami.

Siła oddziaływania danego czynnika ekonomicznego na kondycję finansową gospodarstwa domowego zależy od tego, jaki jest udział danego aktywa rzeczowego bądź finansowego w majątku danego podmiotu. Jeżeli dane gospodarstwo domowe nie posiada oszczędności zdeponowanych w banku, nie będzie odczuwało korzystnych skutków rosnących realnych stóp procentowych.

Sytuacja finansowa gospodarstw domowych powiązana jest nierozłącznie z procesami zachodzącymi w ich otoczeniu, w szczególności zaś na rynkach finansowych. Przedstawione dane wskazują na wzrost dochodów i aktywów finansowych

gospodarstw domowych, przy jednoczesnym spadku ich skłonności do oszczędzania i rosnącym zadłużeniu.

Pozostaje zadać pytanie, jak daleko mogą posunąć się gospodarstwa domowe wobec pełnej akceptacji banków finansowania wydatków konsumpcyjnych przekraczających osiągnięte dochody? Czy wszystkie podmioty w gospodarce rynkowej powinny tak postępować? Odpowiedź na te pytania stanowi ciągle wyzwanie dla teorii i praktyki.

Literatura

- Bywalec C., *Ekonomika i finanse gospodarstw domowych*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2009.
- Cudowska-Sojko A., Dzun A., *Skłonność do oszczędzania jako determinanta wielkości i struktury oszczędności gospodarstw domowych w Polsce*, [w:] D. Kopycińska (red.), *Zachowania decyzyjne podmiotów gospodarczych*, Wydawnictwo Printgroup, Szczecin 2006.
- Hanusik K., Łangowska-Szczygiel U., *Uwarunkowania zróżnicowania wyposażenia gospodarstw domowych w Polsce*, [w:] D. Kopycińska (red.), *Zachowania decyzyjne podmiotów gospodarczych*, Wydawnictwo Printgroup, Szczecin 2006.
- http://ec.europa.eu/index_en.htm (21.01.2011).
- Liberda B. (red.), *Determinanty oszczędzania w Polsce*, Raport Centrum Analiz Społeczno-Ekonomicznych nr 28, Warszawa 1999.
- Maciejasz-Świątkiewicz M., Palmer M., *Determinanty zachowań gospodarstw domowych na rynku oszczędności celowych i ogólnych*, [w:] D. Kopycińska (red.), *Wybory konsumentów i przedsiębiorstw w teorii i w praktyce*, Katedra Mikroekonomii Uniwersytetu Szczecińskiego, Szczecin 2009.
- Mazurek-Krasodomska E. (red.), *Gospodarstwa domowe na rynku finansowym*, Katedra Finansów PG, Gdańsk 2008.
- Milewski R. (red.), *Podstawy ekonomii*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2000.
- Niemczyk A., *Czynniki ekonomiczne kształtujące konsumpcję w polskich gospodarstwach domowych*, „Handel Wewnętrzny” 1999, nr 4-5.
- Nowak A.Z., Ryć K., Żyżyński J., *Stopa procentowa a konsumpcja i oszczędności w procesie deinflacji*, „Ekonomista” 1998, nr 2-3.
- Świetlik K., *Ekonometryczna analiza depozytów i kredytów gospodarstw domowych w Polsce w latach 2000-2009*, „Pieniądze i Więź” 2010, nr 3 (48).
- Wójcik E., *Polskie gospodarstwa domowe na rynku oszczędności*, „Bank i Kredyt” 2007, lipiec.

FINANCIAL SITUATION OF HOUSEHOLDS AND ITS DETERMINANTS

Summary: Economic literature points to a lot of factors that determine financial situation of households. The financial situation of households depends on their income, size and the structure of their expenditure, savings for the period, financial assets, debts and tangible assets. In this study, the author has reviewed the financial condition of selected determinants of these entities. He analyzed the financial situation of households in Poland in the years 1999-2009.